

В культуре, где преобладают ценности «полюса достоинства» (человек, жизнь, свобода, творчество и т.д.), целью жизнедеятельности общества является всесторонняя самореализация каждого человека. Педагог, живущий в культуре достоинства и созидющий ее, осознает свою уникальность и ценит уникальность своих воспитанников, коллег, счастлив от самореализации в профессиональном творчестве. Профессионально-педагогическая подготовка тогда имеет своей целью содействовать самораскрытию будущего учителя в творчестве, максимальной личностной реализации в педагогической деятельности.

Объявляя человека, его свободу, возможности его саморазвития, самовыражения и самореализации мерилom цивилизации, Г.Б.Корнетов убедительно проследживает общую гуманистическую направленность в эволюции всемирного историко-педагогического процесса¹⁰. Особенно ярко она проявилась в XX веке, задавая тенденцию для развития педагогики и школы в XXI столетии.

В современную эпоху всеобщего кризиса культуры и «мучительного образования элементов новой культуры»¹¹, глобальных преобразований во всех сферах жизнедеятельности общества педагог становится главным субъектом культуротворческого процесса. **В новом типе культурной коммуникации идеи дисциплины, управления, организации, культ специалиста отходят на второй план и выдвигаются идеи самосовершенствования и самореализации человека, культурных форм его бытия, идеи открытости всему «иному», диалога, сотрудничества, совместного действия, уважения личности, ее права на свободный выбор и т.д.** В условиях такого типа культурной коммуникации система профессионально-педагогического образования нуждается в преобразовании, чем и вызвана в настоящее время ее реформа. Можно согласиться с В.М.Розиним, который отмечает, что «мы живем в эпоху перманентного педагогического эксперимента»¹².

Концептуальное видение профессионального образования будущего

педагога связывается с культурологической парадигмой, компонентами которой выступают признание самооценности студента как человека, личности, индивидуальности; отношение к нему как к субъекту профессиональной педагогической культуры; отношение к педагогическому образованию как к культурному процессу, движущими силами которого являются диалог, сотрудничество его участников в достижении целей их культурного саморазвития; отношение к вузу как к целостному культурно-образовательному пространству, в котором воссоздаются культурные образцы жизни студентов и преподавателей, происходят культурные события, осуществляется творение педагогической культуры и развитие субъектов этой культуры; отношение к творчеству и диалогу как к способам существования и саморазвития будущего педагога в культурно-образовательном пространстве вуза¹³.

¹ Леон-Портилья М. *Философия науга*. М., 1961. С. 83–84; Розин В.М. *Культурология*. М., 2002. С. 130–131.

² Корнетов Г.Б. *Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса*. М., 1994. С. 25, 96.

³ Розин В.М. *Культурология*. С. 94.

⁴ Дистервег А. *Избранные педагогические сочинения*. М., 1956. С. 237.

⁵ Гаврилин А.В. *Гимназия К.Мая: сохранение и развитие школьных традиций // Гуманистические воспитательные системы вчера и сегодня*. М., 1998. С. 25.

⁶ Корнетов Г.Б. *Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса*. С. 249.

⁷ Асмолов А.Г. *Культурно-историческая психология и конструирование миров*. М., 1996. С. 6, 7.

⁸ Там же. С. 589.

⁹ Там же. С. 596, 597.

¹⁰ Корнетов Г.Б. *Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса*. С. 22.

¹¹ Розин В.М. *Культурология*. С. 344.

¹² Там же. С. 272.

¹³ Бондаревская Е.В. *Гуманистическая парадигма личностно ориентированного образования // Ученик в структуре личностно ориентированного образования*. Ростов-н/Д, 1997. С. 6–21; Сенько Ю.В. *Гуманитарные основы педагогического образования*. М., 2000. С. 73–74.

**КУЗЬМІНІЧ
Мікалаі
Леанідавіч** –

прарэктар
па мастацкай творчасці
і выхаваўчай рабоце
Беларускага дзяржаўнага
універсітэта культуры,
кандыдат
педагагічных навук

Музычная адукацыя

ў XIX – пачатку XX стагоддзя

Музычная адукацыя з'яўляецца важным кампанентам музычнай культуры грамадства. Яна забяспечвае перадачу назапашанага музычна-творчага вопыту ад папярэдніх пакаленняў наступным, развіццё асобы сродкамі музычнага мастацтва, узбагачэнне духоўнага патэнцыялу грамадства.

Музычная адукацыя ўваходзіць у разгалінаваную сістэму сацыякультурных інстытутаў грамадства, выступае як цэласная з'ява, як кампанент музычнай культуры. У структуры адукацыі вылучаюцца дзве падсістэмы — прафесійная музычная адукацыя і агульнае музычнае выхаванне. Музычныя веды і навыкі атрымліваюць у разнастайных навучальных установах, дзе ўжываюцца розныя віды дзейнасці па распаўсюджванні, перадачы, прапагандзе, захаванні музычных каштоўнасцей і мастацкага вопыту. Падсістэмы і асобныя іх элементы цесна ўзаемазвязаны. Таму асобным адукацыйным установам уласціва адначасовае вырашэнне задач падрыхтоўкі як прафесійнага музыканта, так і музыканта-аматара.

Эфектыўнасць дзейнасці музычна-адукацыйных устаноў залежыць ад усебаковасці і паўнаты іх сувязей з разнастайнымі аспектамі сацыяльнага жыцця. З другога боку, сістэма адукацыі ўплывае на дынаміку развіцця музычнай культуры і мастацтва.

У аснове развіцця сістэмы музычнай адукацыі ляжыць супярэчнасць паміж перманентным ростам творчага вопыту, назапашваннем новых музычных ведаў, станаўленнем і развіццём мастацкіх стыляў, відаў і жанраў музычнага мастацтва, выканальніцкага майстэрства і абмежаванымі магчымасцямі створаных на пэўным этапе гістарычнага развіцця грамадства сацыяльных інстытутаў, якія закліканы забяспечыць функцыянальную падрыхтоўку чалавека, здольнага ўспрымаць новае ў мастацтве і забяспечыць яго далейшае развіццё праз пераасэнсаванне назапашаных творчых навыкаў.

Пэўны гістарычны этап у развіцці музычнай адукацыі вызначаецца характэрнымі толькі для яго формамі, прынцыпамі і метадамі музычнага навучання.

Прафесійная музычная адукацыя разглядаецца намі як сістэма падрыхтоўкі музыкантаў, якую складаюць створаныя ў грамадстве адпаведныя сацыяльныя інстытуты, якія назапасілі пэўны аб'ём тэарэтычных ведаў і практычны вопыт па музычным навучанні будучых прафесійных музыкантаў, як працэс перадачы сукупнасці музычных ведаў, уменняў і навыкаў, мастацкіх метадаў і творчых прынцыпаў, вопыту светаўспрымання сродкамі музычнага мастацтва. Агульнае музычнае выхаванне выступае як працэс далучэння да музычнага мастацтва ўсіх слаёў насельніцтва праз вывучэнне імі музычных дысцыплін у агульнаадукацыйных установах, праз сямейнае выхаванне і самавыхаванне, праз уключэнне ў разнастайныя формы музычна-асветніцкай дзейнасці, праз успрыманне творчасці прафесійных кампазітараў, дырыжораў, выканаўцаў і актыўную аматарскую творчасць і музычную самадзейнасць.

Так, прафесія музыканта, якая пачала сваё існаванне ў XVIII стагоддзі, поўнацю сфарміравалася і набыла самастойны характар у XIX стагоддзі. Таму менавіта ў XIX стагоддзі фарміруецца цэласная музычна-адукацыйная сістэма, у межах якой прафесій-

ная музычная адукацыя адасабляецца ад агульнага музычнага выхавання.

Кожны новы этап у развіцці музычнай адукацыі характарызуецца з'яўленнем новых адукацыйных форм, якія адпавядаюць уласцівым эпосе мастацкім стылям, школам ці напрамкам, асаблівасцям творчасці асобных музыкантаў. Музыкальная практыка ўплывае на змяненне і карэктываванне адукацыйных форм і інстытутаў, вылучэнне розных адукацыйных ступеней.

Так, менавіта на працягу XIX стагоддзя ў еўрапейскім грамадстве ўсталёўваюцца ступені прафесійнай музычнай адукацыі з характэрнымі для кожнай з іх формамі. Для пачатковай — хатняе навучанне, разнастайныя спецыялізаваныя школы, курсы, студыі. Для сярэдняй — музычныя ліцэі, каледжы, вучылішчы. Для вышэйшай — музычныя кансерваторыі, акадэміі, музыказнаўчыя факультэты універсітэтаў, вышэйшыя школы музыкі, школы вышэйшага выканальніцкага майстэрства.

У той жа час вылучэнне ступеней і форм прафесійнай музычнай адукацыі носіць умоўны характар: кампаненты падсістэмы ўзаемазвязаны, узаемаабумоўлены і ўзаемападпарадкаваны. Практычна ўсе формы прафесійнай музычнай адукацыі з'яўляюцца кампанентамі падсістэмы агульнага музычнага выхавання: установы пачатковай ступені — у большай меры, а сярэдняй і вышэйшай — у меншай.

На развіццё прафесійнай музычнай адукацыі і агульнага музычнага выхавання ў XIX стагоддзі актыўна ўплывалі дасягненні ў галіне прафесійнай музычнай творчасці — кампазітарскай, выканальніцкай, дырыжорскай, асветніцка-прапагандыскай, музыказнаўчай. У сваю чаргу еўрапейскія падсістэмы прафесійнай музычнай адукацыі і агульнага музычнага выхавання актыўна стымулявалі развіццё разнастайных відаў дзейнасці па стварэнні, захаванні, узнаўленні, распаўсюджванні, успрыманні і выкарыстанні назапаша-

ных сучасным і папярэднімі пакаленнямі музычных каштоўнасцей. Узровень музычна-педагагічнай практыкі і навукі і ўзровень выканальніцкага майстэрства ўзаемазвязаны і ўзаемазалежны.

Прафесійная музычная адукацыя і агульнае музычнае выхаванне фарміраваліся на працягу доўгага часу, але менавіта ў XIX стагоддзі пры вельмі шчыльнай іх узаемасувязі, узаемаабумоўленасці, а часам і непадзельнасці набылі пэўную аўтаномнасць у

грамадстве, характэрныя асаблівасці і рысы, часам неаднастайныя ў розных краінах.

Празрыстасць дзяржаўных меж для перамяшчэння твораў мастацтваў і саміх музыкантаў, вялікая

папулярнасць музыкі ва ўсіх краінах Еўропы спрыялі хуткаму распаўсюджванню музычна-педагагічных і творчых прынцыпаў, выканальніцкіх стыляў. На працягу XIX і ў пачатку XX стагоддзя музычная адукацыя вылучаецца ў самастойную галіну музычнай культуры, ідзе працэс узбагачэння вопыту перадачы музычных ведаў і навыкаў, развіваюцца формы, метады і прынцыпы навучання, нараджаюцца новыя ўстановы музычнай адукацыі.

Развіццё сістэмы музычнай адукацыі — працэс непарыўны. З аднаго боку, ён мае пэўныя нацыянальныя і рэгіянальныя асаблівасці, з другога — агульныя заканамернасці.

Назапашаны заходнееўрапейскімі музыкантамі вопыт стварэння нацыянальных сістэм прафесійнай музычнай адукацыі, пашырэння музычнага выхавання насельніцтва ў агульнаадукацыйных установах паспяхова быў рэалізаваны ў Расійскай дзяржаве: на працягу XIX стагоддзя ствара-

юцца спецыяльныя навучальныя ўстановы, рэалізуюцца ідэі ўсеагульнага музычнага выхавання ў агульнаадукацыйных навучальных установах, пашыраецца музычна-асветніцкая дзейнасць. Прозвішчы М.Глінкі, М.Балакірава, А.Барадзіна, М.Мусаргскага, А.Рубінштэйна, М.Рымскага-Корсакава, П.Чайкоўскага, С.Танеева і іншых становяцца сусветна вядомымі, а творчыя дасягненні гэтых музыкантаў — агульнапрызнанымі. Па прыкладу лепшых еўрапейскіх музычных навучальных устаноў у Пецярбургу і Маскве адкрываюцца першыя расійскія кансерваторыі, актыўна дзейнічаюць Рускае музычнае таварыства і цэлы шэраг іншых аб'яднанняў творчай інтэлігенцыі з мэтай распаўсюджвання музычных ведаў, развіцця сістэм прафесійнай музычнай адукацыі і масавага музычна-эстэтычнага выхавання.

Мастацка-творчае жыццё ў беларускіх гарадах у гэты перыяд па сваёй інтэнсіўнасці і шырыні значна саступала расійскай і еўрапейскай сталіцам, хоць і адчувала на сабе ўплыў дасягненняў сусветнай прафесійнай музычнай культуры. Пашыраецца музычна-асветніцкая дзейнасць беларускай інтэлігенцыі, развіваецца практыка музычнага выхавання ў агульнаадукацыйных установах, робяцца першыя крокі па стварэнні айчынай прафесійнай музычнай адукацыі.

Такім чынам, развіццё музычна-педагагічнай практыкі ў Расіі і на беларускіх землях адпавядала агульнаеўрапейскім тэндэнцыям стварэння цэласнай сістэмы музычнай адукацыі ў адзінстве падсістэм агульнага музычнага выхавання і прафесійнай музычнай адукацыі. Абапіраючыся на дасягненні папярэдняга часу, музычна-педагагічная практыка на працягу XIX — пачатку XX стагоддзя актыўна ўзбагачалася новымі сродкамі выхавання асобы, фарміравання музычных навыкаў і перадачы музычнага вопыту, значна ўмацавала статус самастойнай галіны музычнай дзейнасці.